

Üçüncü Toplantı

Saat : 17³⁰ - 18

Başkanlık Kuru:

Başkan : *Bayan Afet*

Sekreterler : *B. İsmail Müştak Mayakon*
Bayan Zerrin Dilmen

Başkan — İctima açılmıştır.

Söz, Ankara Dil Fakültesi Talebelerinden Bayan Vecihe Kılıçoğ-
lunundur.

Bayan Vecihe Kılıçoğlu — Ulu Önderimiz, Sayın dinleyiciler;

ATA KELİMESİ «LALLWORT» «ÇOCUK SÖZÜ» DEĞİLDİR

ATA sözü üzerine lengüistik bir deneme yapmak istiyorum. Ta-
kip edeceğim metot Güneş - Dil Teorisi ve dayanacağım esas malûmat
Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesinde profesörlerimden öğrendik-
lerimdir.

ATA kelimesi dünyada yaşamış ve yaşamakta bulunan dillerin
hepsinde aynı manada mevcuttur. Kelimenin böylece bütün insanlığa
maloluşu onun esaslı bir kelime olmadığı zehabını vermiştir. Bunun
içindir ki, başta Meillet ve Walde - Pokorny olduğu halde birçok Garp
bilginleri bu kelimeye «Lallwort» yani «çocuk sözü» demişlerdir. Eser-
lerine ve kendilerine sarsılmaz bir hürmet hissi beslediğimiz bu âlimlerin
ATA sözü hakkındaki kanaatlerine aykırı olarak kelimenin «Lallwort»
olmayıp eski ve esaslı kelimelerden biri ve belki de başlıcası olduğunu
ileri süreceğim.

Çocuk ağzından türemiş, şuurla alâkası olmıyan ve iptidai semantikten hariç bazı sözler tasavvur ederek teşkil ettikleri zümreye «Lallwort» adını verirler. Ve ATA kelimesini de bu zümreden saymak isterler. Bizce zaten böyle bir kelime zümresi yoktur. Nitekim Hermann Paul «Dil Tarihi Prensipleri» adlı kitabında Lallwort için «*Bu lisan, çocukların buluşu değildir; bu sözler onlara başka herhangi bir dil gibi öğretilir.*» demektedir [1].

Onun içindir ki, bazı âlimler Lallwort tabirini Ammensprache yani «*Dadılar dili*» şeklinde de ifade etmişlerdir.

ATA kelimesine gelince bu kelimenin ne (Lallwort) ve ne (Ammensprache) ye girmeyeceği meydandadır. Çünkü evvelâ ATA kelimesinin (t) konsonu güç telâffuz edilir bir dil - dış konsonu olduğu gibi aynı zamanda sert ve patlayıcıdır da...

Bu itibarla çocuk sözlerinde yer tutması biyolojikman tabii olmaz. Antropologlardan Carl Franke «*Aşöliyen çağında dudak sesleri iki aylık bir çocuğun kullanacağı kelimeleri doğurdu; Müsteriyen çağında diş sesleri inkişaf etti*» diyerek bu (t) konsonunun çocuk söz cihazı ile ilgili olmadığını göstermektedir [2]. Zaten Güneş - Dil Teorisi kabul ettiği antro-po-fonetik esasta (t) yi sonraki konsonlardan sayarak üçüncü kategoriye ithal etmiştir. Yalnız bu bakımdan bile Lallwort olmadığı görülen ATA kelimesinin her dilde bulunuşu ve yaşaması onun bütün diller üzerine müessir olmuş bir anadile mensup olmasındandır.

Bu ana dil bizce dillerin ATA sı olan Türkçedir.

*
**

Şimdi ATA sözünün hangi dillerde ve hangi manalarda yaşadığını kısaca tetkik edelim:

1 — Bütün Türk lehçelerinde ATA sözü vardır: Çağatay, Uygur, Koybal, Kazan, Kırgız ve Garp lehçelerinde ATA şeklinde olan bu kelime Kuman, Televüt lehçelerinde ATTA, Çuvaşçada ATEY, Kazancada ETEY veya ATA, Altaycada ADA dır.

2 — Önasya dillerinden:

Sumercede : AD (ADDA)

Elâm : ATTA

Mitani : ATTA (I)

Eti : ATTA

[1] H. Paul. "Prinzipien der Sprachgeschichte" paragraf 127.

[2] C. Franke; "Die Mutmalische Sprache der Eiszeitmenschen".

3 — Hind - Avrupa dillerinden:

Grekçede : ATTA [1]
Lâtin : ATTA, ATAVUS [2]
Got : ATTA
Eski Nort : ATTE
Eski yüksek almanca : ATTO
Eski ıslâvca : OTETZ
Polap dilinde : OTAY
Orta İrlanda dilinde : AĪTE

4 — Diğer dillerde:

Votyak dilinde : ATAY
Macar dilinde : ATYA
Kalmuk dilinde : ATEY
Bask dilinde : AĪTA
Eskimo dilinde : ATATAK
Amerika yerlileri dilinde : ATA

Bu kelimelerin hepsinde ATA ve ATTA Türk sözlerini aynen buluyoruz. Morfolojilerindeki eleman eksikliğini veya fazlalığını teorimiz tabii ve lojik kanunlarıyla izah etmiştir. Şimdi bunların en tipik olanlarını seçerek analizlerini yapalım:

Garp lehçesinde	: ATA	=	ağ	+	at	+	ağ
Kuman lehçesinde	: ATTA	=	ağ	+	at	+	ağ
Çuvaş lehçesinde	: ATEY	=	ağ	+	at	+	ey
Sumer dilinde	: ADDA	=	ağ	+	ad	+	ağ
Grek dilinde	: ATTA	=	ağ	+	at	+	ağ
Eski İslav dilinde	: OTETZ	=	oğ	+	et	+	ez
Orta İrlanda dilinde	: AĪTE	=	ay	+	et	+	ağ
Bask dilinde	: AĪTA	=	ay	+	at	+	ağ

Not: Görülüyor ki, muhtelif dillerdeki ATA sözünün etimolojik analizleri hep bir neticeyi veriyor. Arada görülen vokal farkları mana fonksiyonunda müessir olmıyan alternanslardan başka bir şey değildir. Yalnız ATA ve ADDA şekillerinde olduğu gibi aynı cinsten iki konson yan yana gelebileceği için baştağının teorimize göre (ğ) olması lâzımdır. Çünkü baştaki anakök kendinden sonra gelen

[1] Walde - Pokorny. "Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen.

[2] A. Walde: "Latinisches Etymologisches Wörterbuch".

kosunun tesiri altına girmiştir. Grekçe örneğinde ise son vokalin üstündeki uzatma işareti (ǵ) nin varlığına delâlet eder. Eski Slavca örneğinde de kelimenin sonunda bulunan (z) bir (ǵ) dir.

*
* *

Bu izahlardan sonra elemanlara mana vermeğe başlayabiliriz:

- 1) ağ : Anaköktür. Güneşin kendisi, sahip, efendi, esas, kudret, kuvvet anlamlarına gelir. Güneş - Dil Teorisinin esas olarak kabul ettiği bu kelime bugünkü türkçemizde dahi manalı ve müstakil olarak yaşamaktadır. Meselâ «ağ-mak» daki (ağ) yükseklik, büyüklük, kuvvet, kudret anlamındadır. «ağ-a» [¹] Yakutlarda ve diğer bütün lehçelerde hâkim efendi, sahip demektir.
- 2) at : Ektir. Yapıcılık, yaptırıcılık, (aktivite) gösterir. Şu halde ağ + at = aġat, faal bir şekilde kudreti, kuvveti anlatır. Bizde «aġıt», «ekit», «eġit», yükseltmek, yol göstermek, terbiye etmek anlamına gelir. Daha sonra baştaki (a) vokali düşerek «gat», «got», «hud», «kat», «güt» şekillerini almış olur. «Güt-mek» ten «güt» hedef, ideal demektir. «Kat» yükseklik, «katı» kuvvetli, sert; «katağ» istihkâm, siper anlamına gelir. Bunlardan başka «kete» büyük; «kot» gurur; «kötüz» kıymetli; «kut» haşmet, hakimiyet; «kutkarı» emir; «kutkarucu» Allah; «kutluk» tazim anlamına gelir [²]. Almanca «Gott», İngilizce «God», Farsça «Huda» sözleri Tanrı demektir. Bütün bu sözler arasındaki uygunluk açıkça görülüyor.
- 3) aġ : Ektir. Kelimenin manasını tamamlar. Şu halde «aġatağ» kelimesi kaynaşarak ve anakök düşerek «Atağ» olmuştur. En nihayet sondaki «ǵ» konsonu da düşerek bugünkü ATA şeklini almıştır. Kelimenin anlamı büyüklüğün, kudretin, kuvvetin faal olarak bir süjede tecellisinin ifadesidir: Bu suretle «ATA» kelimesinin hakikî manasını, unsurlarını birer birer tetkik ederek öğrenmiş bulunuyoruz.
Bütün bu izahlar ATA kelimesinin çocuğun değil, ümanitenin yarattığı, organik ve asıl bir kelime olduğunu ispat eder.

[¹] Pekarski; "Yakut Dili Lûgat".

[²] Bütün bu örnekler Tarama Dergisinden alınmıştır.

ATA sözünün Lallwort olmadığına, muhtelif dillerde yaşamakta olan şu sözler de belge teşkil eder; Türk lehçelerinde «dede» ve Hint - Avrupa dillerindeki «tata», «ATA» kelimesiyle morfoloji ve semantik bakımdan birlik gösterir:

$$\begin{aligned} \text{ATA} &= \text{ağ} + \text{at} + \text{ağ} \\ \text{TATA} &= \text{ağ} + \text{at} + \text{ağ} \\ \text{DEDE} &= \text{eğ} + \text{ed} + \text{eğ} \end{aligned}$$

Not: Sanskritçede «tata», Grekçede «tetta», Lâtincede «tata», Keltçe «tad», Sırpça «tata», İngilizcede «dad» sözleri baba anlamına gelir. Bütün bu kelimelerin analizleri ATA sözünün analizinden farksız olduğu için üzerinde durmıyacağım.

*
* *

Şimdi bir de paleososyolojik devirde ATA söziyle bir başka mana kastedilip edilmediğini tetkik edelim:

Bidayette ilk insanın yakınlarına, annesine, babasına hulâsa bütün akrabasına aynı kelime ile hitap ettiği tahmin edilebilir. Herhangi bir kelimenin yalnız anaya veya babaya tahsisi sonraki devirlere ait olmak gerektir. Bu görüşü kuvvetlendirecek delilleri bazı cemiyetlerde bulabiliriz. Netekim birçok dillerde anneye tahsis edilen kelimedede (m) veya (n) ve babaya tahsis edilen kelimedede de (b), (p) konsonlarının bilhassa bariz bir şekilde mevcudiyetini görüyoruz. Fakat bazı cemiyetlerde bu ayrılış aksi bir istikamet takip etmiştir. Onlar annelerine (b) ve (p) li kelimeleri tahsis etmişler, babalarına da (m) ve (n) li olanları kullanmışlardır. Bu da bize ilk devirlerde anne ve baba için tek bir kelime kullanıldığını gösterir. Meselâ Gürcüler annelerine «deda», babalarına «mama» derler. Keza Mançular babalarına «ama» derler ve bu kelimeyi «eme» şeklinde incelterek anneleri için kullanırlar [1].

Şu misaller bu fikri bir dereceye kadar teyit edebilir:

Sanskritçe	:	ATTA = anne
Etrüskçe	:	ATA = »
Çekçe	:	TETA = »
Litvanca	:	TETA = hala, teyze.

[1] W. W. Hunter "The Non - Aryan".

Etimolojik analiz bakımından tamamiyle ATA morfolojisinde olan bu kelimelerde «kadın» anlamı vardır.

Bunlardan başka ATA sözü «ağ» ana kökü kadar aslı olduğundan muahhar devirlerde yaşamış birçok kelimelere de kaynak olmuştur. Fakat bu kısım mevzuumuzun çevresi dahilinde olmadığı için üzerinde durmıyacağım.

Bütün bu incelemelerden anlaşıldığı gibi dünya dillerinde ATA'nın manası ve morfolojisi birdir. Görülüyor ki, ATA sözü Lallwort olmayıp prototürk dilinin organizminden doğmuş ve fonetik, semantik bakımdan dil kanunlarına tâbi olarak yaşamış asıl bir kelimedir. Bu sözde esas sahip, valit olmak gibi üstünlük ifade eden manaların hepsi tamamiyle mevcuttur. Bu anlamları Türkler herkesten daha iyi anladıklarını «ATA» adını Büyük Önderlerine vermekle ispat etmişlerdir. (Alkışlar)

Şimdi artık yıllarca akından akına koşan Türklük Anadolu'da durulup billûrlaştıktan sonra öz Ata'sına kavuşmuştur.

ATA kelimesi Türklük kadar eskidir ve ATATÜRK kadar bizimdir. (Alkışlar)

Başkan — Söz Kırklareli Kültür Direktörü Bay Kemal Emin Bara'nındır.

Kemal Emin Bara — Büyük Önder, Muhterem arkadaşlar,

Söyliyeceğim: Dil ve Güneş nazariyesinin mevcut olan bir unsurudur. Arkadaşlarımdan birisi Harbi Umumîde esir düşmüş, kader kendini Hinde, Hindî Çiniye ve daha bilmem hatır hayale gelmiyen birçok yerlere atmıştır. Arkadaşım bu meyanda Birmanyaya da gitmiştir. Bu arkadaşım lisan öğrenmekte büyük bir istidadı vardır. Üç ayda Hint lisanını hemen bir hintli kadar bellediği halde Birmanyada bir sene kalmış bir tek kelime belligememiştir. Birmanyalıları gördükten sonra insan orangutan memleketinde bulunduğuna pekâlâ emin olabilir. Gözleri, saçları, skalları tamamen bir orangutan halindedir. Demek ki, bunlar unsur itibariyle iptidaîliklerini henüz kaybetmemişlerdir. İptidaîliklerini unsur itibariyle, vücut itibariyle kaybedemedikleri gibi lisan itibariyle de kaybetmemişlerdir. Çünkü bizim doktor arkadaş bir sene zarfında bu lisanın bir tek kelimesini dahi öğrenememiştir. Arkadaşım bunu bana anlattığı vakit istihraç ettiğim netice şu oldu: Demek ki, bizim temeddün etmiş lisanımızdaki harfler, kelimeler iptidaî lisanındaki harfler ve kelimelere benzemiyor. Gerçi Güneş - Dil nazariyesi ilk kelimeyi «A», «Ağ» olarak almıştır. Fakat zannediyorum

ki, bugün onların lisanında bulunan bu sade hece bile bizim telâffuz ettiğimiz gibi değildir. Bizde telâffuz değişmiştir. Bunun için şöyle bir şey düşündüm. Meselâ, bizim kumru, Anadolunun Yusufçuk dediği bir kuş vardır. Ona niçin Yusufçuk diyorlar. O kuşun ötüşünün yusufcuk yusufcuk gibi olmasındandır. Halbuki bu kuşun telâffuzunda ne (y) vardır, ne (u) vardır, ne (s) vardır, ne de (f) vardır, hiçbirisi yoktur. Fakat bize, kulağımıza heyeti umumiyesi öyle geliyor. Bunda harflerin hiçbirisi telâffuz edilmeksizin ona benzer bir ahenk vardır. Bu ahengi bulmadıkça bu kelime o kuş gibi telâffuz edilemez.

Demek ki, Birmanyalıların, iptidaiî şekildeki lisanı, medeniyet gibi, dilin de Ortaasyada başladığına delildir. Bu iptidaiî sözler orada antika olarak hâlâ muhafaza ediliyor. O halde bu ilk dilin terkikını faydalı bulurum.

Lisanın tebeddülü itibariyle şunu da bizzat gördüm. Arabistanda bulunduğum vakit baktım ki, birbirine (entelatikarış) diyorlar. Bu bizdeki karışmadır. Bizim Türkçedeki (karışma) kelimesinin bal gibi karşılığıdır. Bir de (Kindre) vardır. Bu kundura demektir, aslı Türkçedir. Bunun bir de cemini yapmışlar (kenadir) demişler. Daha ileride zaman geçtikçe kim bilir buna bir (s) ilâve edilerek veya bir harfini düşürerek daha birçok kelimeler çıkaracaklar ve Arapça diye kullanacaklardır.

Bugünkü Arapça kelimelerin birçoğunun vaktile geçmiş bugün tanıyamıyacağımız bir hale gelmiş Türkçe olduklarına imanım gibi kanaatim vardır. Söyliyeceklerim bundan ibarettir. (*Alkışlar*).

Başkan — Yarın saat 14 te toplanmak üzere celseyi tatil ediyorum.